

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3.

Fylke: Aust Agder

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Gjerstad

Emne: Brynet.

Bygdelag:

Oppskr. av: M. O. Kveim

Gard: Kveim

(adresse): Gjerstad st.

G.nr. 37 Br.nr. 1.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Det vanlege namn ~~for~~ bryne (eit) anten det er steinbryne eller Kunststein bryne. Tie Gjekvessing også støykstikke (ei) av tre.
2. No for tida blir mest brukt Kunststein - Carboriumdium bryner. Det finns ikkje brynestein berg her i bygda. Naturbryner finn ein i bråmleiene fyr i nå, uslipt form, i utide er dei tilslipa. Kor dei kom ifrå veit eg ikkje so visst, Truleg fra Eidsborg.
3. All reidskap vert fyrst slipa på vanly slipstein og etterpå brynt med bryne (eventuelt støykstikke).
4. Eg hev ikkje hørt fra nokon stad her at dei tyvna gjå eller reidskap med hamar.
5. Slike bennestein kjemmer ein ikkje til har vere i bruk på gardane. Det høver snikkarar brukar ein bennestein - eit stave, firkanta bryne - tie kvessing av høl tenner.
- 6.-7. Det kunde vere så ymse med kor lenge gjåen beit. Den uslipte gjåen

blei bryut fyrst med "strykstikka", som
var laga av eik - strykstikk-eik - det
galt ein å finna passende eike tre,
det måtte ikkje vera for hard i veden
(stål-eik) og heller ikkje for laus (luis-eik)
strykstikka var gjerne forma ~~av~~ flat fir-
kanta med avsmalning til enden, og eit
tilstort handtak i andre enden. For
at stikka skulle "gå" nok, blei ho prik-
ka opp med knivoddene på flatsiderne og
påstoyod fin, skarp sand ("fjåsand") og
gripta godt inni. Strykstikka het-
te ein med seg heimantil og passa på
ho og brikta den år etter år.

Var det mykje stein i slåttemarka kjende
ein fort skjemma gjær - "steinhogge".
Då dugde strykstikka lite til krossing
men ein hadde då vanleg steinbryne
med til krossing - nå fortida Carboriumdum-
bryne. - Til vanlegt tykkis ein det er
godt kan gjær vara helve dagen utan sliping,
oftast må slipast fleire gonger om dagen.

8. Me tek alltid gjær av orvet når
den skal slipast, og held alltid ryggen
frå seg under slipinga.

10.-11.-12. Her brikast ingen slags
kopp til brynet. - Brynet gjeng ein
med i baklomma på bukka, og stryk-
stikka stakk ein fast i buksepenne bak
eller heldt ha i venstre neven, som og held
årsk knaggen på orvet.

9. Her i bygda brikast berre laug orv.
Når ein skal stryke gjær (med strykstikka)
setter ein det med fløyel mot marka

til venstre og tilde bakkan for seg -
 gjæm opp og vend framover og til
 høyre. Venstre arm legg ein på gjæm
 og held han med peke- og tommefinger
 nær odden. Med høyre hand stryk ein
 so skiftveis eitt strøk av gangen på
 kvar sida av eggen frå odden av og
 innover eller kvart, - Venstre hand
 fingrar flytt fyre eller kvart til ein
 kjem til enden (Om til "kjøe") på gjæm.

13. Det er ovanlegt å fukka brynet med
 vatn (eller spitta på det).

14.-17. Kjerner ikkje til voko herom.
 Derimot mot ringorm bruka dei fyre
 skomakerverka - "Fibrill" = sv. sirt jernoxyd.

18.-20. Det kan like vere å kenna
 nåro nøgl som stryklikke seier
 - det er so uanseludigt at det
 høver ikkje å skriva:

"Kast jæm!
 ta f.... fatt!
 ta f.... fatt!"

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
 adr. NORSK FOLKEMUSEUM 286
 BYGDØY